

Аналіз виявив, що мовний стиль Юрія Іздрика унікальний і оригінальний. Його поетична мова не лише збагачує словник української мови, але й пропонує нове поетичне сприйняття світу.

Список використаної літератури:

1. Бабій І. М. Складні слова у поетичному лексиконі Юліуша Словацького: семантико-дериваційний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки.* Мелітополь: Видавн. будинок ММД, 2018. Вип. XV. С. 79-86.
2. Іздрик Ю. Календар любові. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 425 с.
3. Клименко Н. Ф. Вибрані праці. Київ: Видавничий світ Дмитра Бураго, 2014. 728 с.
4. Плющ М. Я. Словотворення та вивчення його в школі. Київ: Рад. школа, 1985. 128 с.
5. Сологуб Н. М. Мовний світ Яра Славутича. Київ: Дніпро; Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1999. 152 с.

Алла Борик,

Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Галина Бачинська,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ ОНІМИ ЯК ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ У РОМАНІ СВІТЛАНИ ТАЛАН «РОЗКОЛОТЕ НЕБО»

Власні назви відіграють важливу роль у житті людей. У них простежується світогляд народу, культурні, соціальні надбання, особливості етносу. Найменування осіб – є предметом дослідження з найдавніших часів, однак іменування людей у художніх творах є новим вектором дослідження. Власні назви є частиною архітектоніки художнього тексту, вони надзвичайно цікаві для ономастів. Пропріативи є компонентом індивідуального стилю письменника. «Власні назви становлять невід’ємну лексичну категорію

тексту, реалізують авторську концепцію світобачення, сприяють побудові художнього образу». [1, с.4]

Як зазначає Карпенко Ю.О., власні назви (оніми) у будь-якому тексті становлять лише 5% загальної кількості лексем, однак «ці 5% є необхідними й істотними, особливо - для художнього тексту. У майстра слова власні назви стають могутнім виразовим, характеристичним засобом, одержують високу прагматичну насагу. Письменник добирає імена своїм персонажам, уже обміркувавши їх характер та особливості, знаючи їх роль у розвитку сюжету. Він, на відміну від батьків, що іменують своїх дітей немовлятами, називає вже дорослих, сформованих людей. У доборі найменш він так чи інакше, свідомо чи несвідомо допасовує їх до створюваних образів, домагається гармонії образу та його імені» [3, с.68-69].

Роман Світлани Талан «Розколоте небо» тематично й за рівнем достовірності зображення Голодомору 1930-х років стоїть поруч таких визнаних художніх свідчень тих часів, як «Марія» Уласа Самчука, «Жовтий князь» Василя Барки. «За рівнем розуміння і відображення каральної системи СРСР роман близький до «Саду Гетсиманського» Івана Багряного» [6, с.7].

У романі письменниця використовує різні властиві українській антропонімній системі засоби і способи ідентифікації персонажів.

1. Одночленні літературно-художні антропоніми: вказують на родинні чи дружні стосунки між персонажами.

Авторка часто вживає повні християнські імена: *Андрій, Василь, Варвара, Ганна, Геннадій, Гордій, Данило, Іван, Йосип, Катерина, Кузьма, Марія, Михайло, Надія, Одарка, Оксана, Олеся, Ольга, Павло, Секлета, Семен, Федір*.

Характерною ознакою особових імен є їх можливість варіюватися. Варіанти імен дають можливість висловити найтонші почуття до іншої особи, вказують на приязнь чи відразу, симпатію чи антипатію. [1, с.17]. Авторка використовує антропоформи *Андрій – Андрійко* (завжди для *Варі* її коханий), *Варя – Варенька* (звертається до дівчини тільки *Андрій*), *Надія – Надя* (для *Павла Черножукова* його дружина), *Ольга – Оля* (для родини *Черножукових* старша дочка), що акцентують на приязності, симпатії, емоційній близькості між персонажами.

Для дитячих імен Світлана Талан логічно використовує зменшено-пестливі суфікси -к-, -ечк-, -уньк-: *Василько, Іванко, Маргаритка, Сашко, Сашунько, Сонечка*.

Текстуально пов'язані долі двох хлопчиків на ймення *Василько*: перший, поводитир сліпого кобзаря, замерз у лісі виснажений голодом, другий – син

Ольги Черножукової – замінив померлого *Василька*, бо був такого ж віку й тілобудови і завдяки цьому отримав можливість вижити.

Сусідка *Черножукових Марічка* – єдина має «дитинне» ім'я. Добра, мудра, але не кохана чоловіком. І така нещасна у своєму передсмертному безумстві.

Суфікс згрубілості -ид- використано при творенні імені нетипової мешканки села, що володіла даром передбачення майбутнього (того страшного розколотого неба): мова йде про *Уляниду*. Вона не дуже вже й старша за віком жінка, лишень трохи дивакувата, відлюдькувата, то чому ж таке «грубе» ім'я? Мабуть, через страшну силу її злочину – Улянида смакувала звареним тільцем свого синочка, народженого від гріховної, але великої любові.

Лише двічі у тексті твору зафіксовано вживання власного імені персонажа разом з апелятивом на позначення його роду діяльності: кобзар *Данило*, батюшка *Ігнат*, та один раз – імені й по-батькові з апелятивом на позначення роду діяльності: учитель *Хома Федорович*.

Авторка використовує у тексті множинні форми прізвищ для називання подружжя, родини: *Черножукови*, *Мовчани*, *Боднарчуки*, *Пономаренки*, *Сидоренки*, *Острроверхові* – трагедія тридцять третього року винищувала українців цілими родинами. Семантика прізвища «*Петухови*» спонукає зазначити їхнє прізвище окремо: ліниві й недалекі сини такої ж нехазяйновитої матері *Ониськи* (онім утворений за допомогою зменшувального суфікса -к- зі значенням зневаги).

Досить рідко використовуються найменування персонажів через прізвища: *Биков*, *Жаб'як Лупіков*, *Морозенко*, *Ступак*, *Черножуков*, *Щербак*.

Аналіз вживаних у тексті твору онімів допомагає глибше зрозуміти авторський задум, підтекст літературного твору, власні назви іноді можуть настільки чітко охарактеризувати персонажа, як не зробили б цього навіть його вчинки та слова: «...наймолодша донька *Павла Серафимовича Черножукова Варвара*, або *Ластівка*, як її часто кликав люблячий батько, чи *Мавка*, як *Варю* іноді позаочі називали односельці».[5, с.12]. У цих асоціативних лексемах – замилювання, авторська характеристика персонажа.

Прізвища сільських партійних активістів *Жаб'яка*, *Ступака*, приїжджих *Лупікова*, *Бикова* дає можливість підкопаївцям цілком заслужено перетворити їх на прізвиська: «*Жаба ти гидотна*» [5, с.125], «*Який він Ступак?! Ступа він!*» [5, с. 234], «*А якщо твій За...ков скаже*» [5, с.140], «*Биков – значить, Бик*» [5, с.205].

2. Двочленні ЛХА теж досить активно вживаються у тексті роману. Їхня варіативність:

- іменування за власним іменем та патронімною назвою (християнське ім'я + патронім на -ович): *Григорій Тимофійович, Гордій Серафимович, Павло Серафимович, Федір Серафимович,*

- власне ім'я та прізвище персонажа: *Андієнко Стьопка, Богдан Коляденко, Василина Хомич, Василь Морозенко, Віра Ляшенко, Ганна Конюхова, Ганна Теслюк, Данило Перепелиця, Іван Теслюк, Іващенко Пантьоха, Іващенко Секлета, Іваницька Надія, Йосип Петухов, Карпо Синицький, Костя Цимбалюк, Марія Славська, Михайло Чорножуков, Мишко Стрижанівський, Одарка Сиротенко, Попенко Сергій, Павло Чорножуков, Семен Петухов, Федір Чорножуков.*

Сільська традиція називати старших людей поєднанням імені чи прізвища з апелятивами на позначення віку має місце у романі: *баба Ганя, бабця Серафима, дядько Костя, стара Бурлачка, стара Ониська, стара Секлета, стара Щербачиха, старий Пантелеймон, тітка Фенька.*

«Деградація імені» – через деградацію особистості. Так можна характеризувати зміни односельців у називанні Варині подруги, їх ми простежуємо у роздумах Бикова: «...Ганнуся Теслюк. Чомусь її так донедавна звали усі в селі – не Ганна, а Ганнуся. Та щойно її обрали до комітету незможних селян, дівчина одразу стала Ганькою, і не Теслюк, а Теслючкою» [5, с.215]. Ні, не в комітеті справа – нелюдська жорстокість обмеженої вчорашньої наймички, а нині «великої комсомолки», її роками приховувана заздрість до подруги, що, зрештою, переросла в маніакальне бажання принизити, зламати, розчавити ту, котра з дитинства щиро називала Ганнуся найближчою подругою.

Обділений розумом *Пантьоха Іващенко* ніколи для односельців Пантелеймоном і не був. Авторка використовує прийом однакових імен персонажів – замість *Пантьохи*, котрого спіймали, коли споживав ногу померлої матері, трупів по селі надалі збирав старий *Пантелеймон*.

3. Тричленні номінації персонажів як вияв офіціозу та для більш детальної ідентифікації нечасто зустрічаються у творі: *Биков Григорій Тимофійович, Кузьма Петрович Щербак, Лупіков Іван Михайлович, Максим Гнатович Жаб'як, Павло Серафимович Чорножуков, Семен Семенович Ступак, Сушко Олександр Сергійович.* З них лише *Чорножуков* та *Щербак*, і частково *Сушко* заслуговують на поважне звертання.

Л.Белей зазначає: «...щоб дія твору була реалістичною, пов'язувалася з визначеним регіоном, персонажі повинні іменуватися типовими для даного регіону (нації) антропонімами» [2, с.20] Так, серед епізодично згадуваних у романі антропонімів *М.Селезньов, М.Руденко, Х.Васильченко* є власне

українські прізвища на -к(о), і російське на -ов, адже місце дії – Луганщина, за якою починаються землі північного сусіда.

Топоніми, які використовує авторка, дають розуміння територіального поширення і страшних реалій Голодомору: *Луганщина, Полтавщина, Київщина, Вінничина, Сталіно (Донецьк), Харків*. І, разом з тим, – *Херсон*, де тонами вантажать наше зерно у *Туреччину*, та *Польща*, де свині смакують дешевими українськими яблуками.

Село, де відбуваються основні події, – *Підкопаївка*, неподалік село *Миколаївка* та хутір *Надгорівка*. Це – Луганщина, де активно знищували голодом та репресіями українські родини; і одним штрихом авторка начебто дає розуміння, чому сьогодні там так багато прихильників «руського мира», коли пише, що «...до села приїхали перші поселенці з Росії і зайняли порожні будинки» [5, с.344] Так відбулася зміна цілої етнічної картини українського сходу, прекрасні працьовиті родини якого якщо не загинули від голоду, то опинилися у тих місцях, які згадує у творі авторка: *Північ, Росія, Сибір, Соловки, Архангельська область*.

У романі, де герої дивляться у вічі страшній смерті від голоду, цілком виправданими є використання автором назв християнських божеств. Теонімічні звертання: *Маріє, Мати Божя, Господи, Всевишній, Бог, Божя Мати, Господня слугиня, Пречиста Діва Боже*, а також теоніми підкреслюють глибоку віру українців у вищу силу, котра здатна захистити їх від чорної біди. Бог з людиною поруч – у щасливі хвилини й у часи глибокої розпуки. А нищення *Жаб'яком* образу *Миколи Угодника*, спалення *Михайлом Чорножуковим* церковного *Євангелія* – цінних реліквій – свідчення повної аморальності служків радянської влади.

З давніх часів тварини супроводжували людину в її повсякденному житті, були лагідними помічниками, а подекуди і єдиною надією на спасіння. Використані у романі зооніми *Буян і Ласочка* – немов антонімічна пара, а для *Чорножукових* – пара коней, виплечаних з любов'ю господарями, знищених колгоспними безгосподарниками. Вірний пес *Туман*, спершу вайлуватий, а потім сильно виснажений, залишає домівку господарів, коли *Варя* знімає йому ошийника (не властива для собаки поведінка), але це, можливо, єдиний шанс для тварини вижити – або загинути. Остання корова-годувальниця *Вариних* дітей має кличку *Ласка* – знову як доказ ніжності молодшої *Чорножукової* дочки у ставленні до тварин. Названа людським ім'ям кішка своєю історією немов готує читача: не тільки *Машу-кицьку* з'їдять у голодному тридцять третьому – попереду варені дитячі тільця у казанках, відрізані кінцівки померлих родичів, що стали смачною потравою.

Тло доби авторка малює з використанням ідеологічних штампів часів радянщини: *Комуністична партія, ЦКВКП(б), Державне політичне управління, Червона Армія, радянська влада, газета «Правда», НКВС УСРР, ВЦВК і РНК СРСР, Луганське бюро міськкому КП(б)У, радянська держава, Раднарком УСРР, Торгсін*. Згадує вона й зловісну «справу СВУ», яку сільські активісти погрожували «пришити» кожному за непослух. І над усіма: *Йосип Сталін, товариш Сталін, Йосип Віссаріонович, товариші Молотов і Каганович, великий вождь Володимир Ілліч Ленін* – чорні імена нашої сумної історії.

Релігійні й календарні народні свята згадуються у творі зрідка: *Різдво, Новий рік, Івана Купала, Купріянів день*. Зате маємо щедрий ряд імен героїв українських дум та історичних пісень, що його створив кобзар *Данило: Байда, Маруся Богуславка, Богдан Хмельницький, Петро Сагайдачний, Самійло Кішка, Брати Самарські, Іван Сірко, вдова Сірчиха-Іваниха, Сіренки Петро та Роман, Іван Богословець*. І вперше не стає тепло на душі від імен персонажів таких рідних українських казок: *Колобка, Івасика-Телесика, Лисички та Вовчика* – не може *Варя* про жодного розказати *Маргаритці*, адже у кожній казочці згадується їжа, тому голодній дитині не слід чути казок, а от *Бабая* боятися треба, щоб не викривати місце, де мама сховала хлібчик.

Онімний простір у романі С. Талан вибудовується за допомогою різноманітних власних назв, серед них найширше представлені імена, прізвища, прізвиська. Чимала роль відводиться топонімам, ергонімам, зоонімам. Власні назви у роман «Розколоте небо» становлять гармонійну систему і спрямовані на читача. Образне значення пропріативів розкривається контекстом. Проаналізовані оніми характеризуються різноманітністю і слугують характеристиці художнього стилю письменника.

Список використаної літератури

1. Бачинська Г. В. Літературно-художні антропоніми як засоби творення образів у романі О.Вільчинського «У степу під Авдіївкою». *Наукові записки ТНПУ*. Серія: Мовознавство. Вип.І (31) 2019. С. 4-7.
2. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ ст. Ужгород, 1995. 120с.
3. Карпенко О.Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики: Астропринт*, 2000. С.68-74.
4. Павелко С.П. Неофіційні жіночі найменування в антропонімії Гуцульщини. *Записки з ономастики*. 2002. №6. С.50-62.
5. Талан С. *Розколоте небо*. Харків. Клуб сімейного дозвілля. 2015. 345 с.

6. Хвостова О. Філія пекла на землі //Світлана Талан. Розколоте небо. Харків. Клуб сімейного дозвілля. 2015. С.7-8.

Семчишин Наталія,
Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Тетяна Скуратко,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ЖАНР ТРАВЕЛОГУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасні наративи, інспіровані мандрівками, привертають увагу науковців, зокрема, А. В. Бідуна, Ю. В. Бідуна, Ю. В. Шевченка. Запорожченко, М. Здуняк-Вікторович, О. Калінюшка, Є. Конончук, А. Огоновська, Є. Рибіцька, Л. Скорина, П. Чаплінський, М. Шульгин та ін. Тим не менш, багато аспектів цього жанру чекають подальшого дослідження.

Жанр тревелогу, невід'ємна частина української літератури, віддзеркалює складний гобелен сучасного світового життя. Його мовне вираження втілює багате розмаїття культур, способів життя та традицій у різних суспільствах. Дослідження цього жанру викликає значний інтерес, оскільки він формує мовне сприйняття широкої аудиторії, відкриваючи нові перспективи та перспективи.

Дослідження теми тревелогу та його мовних варіацій залишається актуальним з кількох причин. У міру зростання масового туризму та зростання інтересу до подорожей значення тревелогу в літературній та культурній сферах зростає. У нашому взаємопов'язаному світі, де спілкування є швидким і повсюдним, різноманітні мовні форми в тревелозі відображають міжкультурну взаємодію, сприяючи взаєморозумінню та співпраці між різними спільнотами. Заглиблення в цей жанр допомагає зрозуміти, як подорожі впливають на мовний ландшафт у всьому світі, сприяючи міжнародному розумінню та культурному обміну.